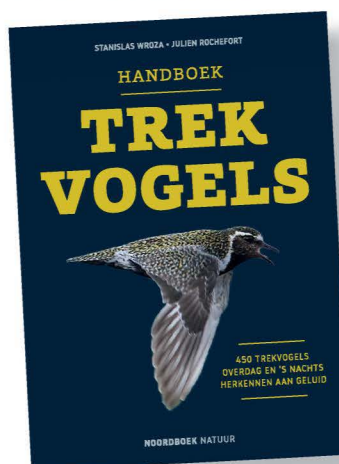

Luistergids voor het trekseizoen

PIET VAN DER WERF

Boeken Vogeltrek is een fascinerend fenomeen. Dit veelzijdige boek over geluiden geeft vogelaars houvast in het trekseizoen en biedt praktische tips voor iedereen die geluiden wil leren opnemen, analyseren en interpreteren.

Als beginnend vogelaar ontdekte ik bij mij in de buurt de trektelpost in het Diemerpark. Op een trektelpost wordt de migratie van vogels bijgehouden: vogelaars turen hemel en horizon af naar alles wat overvliegt. Dit wordt vervolgens genoteerd en op de website trektellen.nl ingevoerd. Dit gebeurt wereldwijd, en zo wordt een tamelijk goed beeld verkregen van de bewegingen van vogels die van en naar hun overwinteringsgebieden en broedgebieden migreren. Waar je op andere telposten welhaast met de riek wordt weggejaagd, is iedereen op deze post welkom om mee te tellen. Dat bleek voor mij een milde vorm van masochisme. Want de tellers zagen en hoorden vogels die ik, toentertijd in ieder geval, in de verste verte niet kon terugvinden tegen de uitgestrekte hemel, en de roepjes ontgingen me volkomen. Maar naarmate ik vaker kwam, slaagde ik er steeds beter in om de vogels te herkennen, hun roepjes te horen en zelfs te determineren. Eerst de ganzen, daarna de wat frequentere soorten als Vink en Graspieper en uiteindelijk ook de wat moeilijkere soorten als Barmsijs, Gele kwik, Keep, enzovoorts. Ook leerde ik het verschil tussen zang om vrouwtjes te lokken of concurrenten af te schrikken die je vooral in het voorjaar hoort en roep: vanaf een vaste post dan wel vlie-

Handboek Trekvogels door S. Wroza en J. Rochefort is een uitgave van Noordboek Natuur en kost € 39,90

gend om contact te houden met soortgenoten, zodat die weten waar de vogel zich bevindt.

Een vogel hoor je meestal eerst en dan pas zie je hem. Het is daarom zeer aanbevelenswaardig om je te verdiepen in vogelgeluiden als je vogels wil zien! Daarbij kunnen de omschrijvingen in de vogelgids van dienst zijn, hoewel die soms wel erg vergezocht zijn. Bij de Grote Stern in de ANWB-gids staat: "... een luid, krassend kerRICK, (als wanneer amalgaam in tand gedrukt wordt)." Adjectieven schieten schromelijk tekort om vogelgeluiden adequaat te omschrijven. Op de website van 'The Sound Approach' doet men een poging daartoe, met lezenswaardige artikelen, zoals 'Things that go "plik" in the night', of wanneer ze je uitleggen hoe je op nacht-opnamen een 'rusty old bike' kan onderscheiden van de roep van een nachtelijk migrerende vogel. Veel vogels trekken namelijk 's nachts, en geluidsoptnamen

(nocturnal migration recordings, ofwel: 'nocmigrecs') leveren dan waardevolle informatie op. Maar ook veel onbedoeld opgenomen dronkemansgeleuter, brommerherrie, wind, regen, of lokale soorten zoals gekwaak van een eend dat door echo's van bebouwing vervormd is tot onderaards geschreeuw (OMG, wat was dat?!).

Nocmig.com is zo'n website die veel aandacht besteedt aan het fenomeen nachtopnames van vogelmigratie. Nocmigen, inmiddels ook een werkwoord, heeft namelijk een enorme vlucht genomen tijdens de coronapandemie.

Vanwege de lockdown kon men niet de deur uit om te gaan vogelen, dus deed men dat van huis uit. Bijkomend voordeel was in die tijd het ontbreken van de gebruikelijke ruis van (vlieg-) verkeer, die audiobestanden nogal kunnen vervuilen.

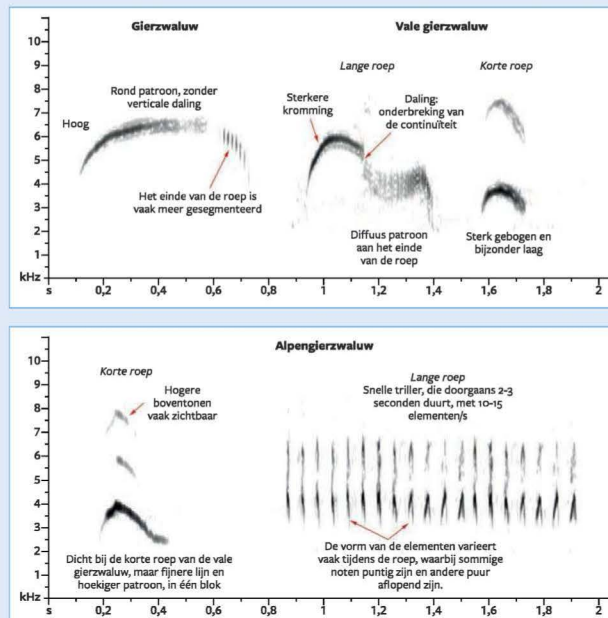
Nachttrek is overal

Het leuke van nachttrek monitoren is dat je dit overal kan doen: niet alleen in 'vogelgebieden', maar ook midden in de stad, want ook al is het er rumoerig en licht: vogels trekken overal aan ons voorbij!

Gierzwaluw en Vale Gierzwaluw (uit Handboek Vogeltrek)

Karakteristieke schelle, lange, hoge 'sriii'-klanken. Bij de Vale Gierzwaluw zijn de patronen ruwer (alsof we de r's vaker horen) en vaak korter. Het verschil in klankkleur is waarneembaar voor een geoefend oor, waardoor het een uitstekend determinatiecriterium is. Op het sonogram is de roep van de Vale Gierzwaluw meer gebogen, lager en vertoont vaak een duidelijkere daling. Er is overlap tussen de twee soorten en alleen de meest typische roepen zijn determineerbaar.

BOEKBESPREKING HANDBOEK TREKVOGELS

Nu is het 'Handboek Trekvogels' verschenen, een bundeling van twee Franse publicaties van Stanislas Wroza en Julien Rochefort -beiden autoriteiten wat betreft het opnemen van trekvogels- vertaald en vormgegeven door Ger Meesters voor Noordboek Natuur. Het is niet alleen een uitgebreid naslagwerk waarin 450 trekvogels worden behandeld, het gaat ook dieper in op het fenomeen migratie, de verschillende soorten trek, de technieken van het opnemen van geluid en het nabewerken en analyseren van de opnamen.

Het boek valt uiteen in zes hoofdrubrieken: vliegende migratie, de struiktrek, trek van watervogels, trek van roofvogels, enkele zeetrekken en nachttrek. De vogeltrek staat centraal, dus zang wordt niet behandeld. Bedelroep en geluiden van juvenielen slechts ten dele. Geluiden van 'stille

Het boek gaat dieper in op het fenomeen migratie, de verschillende soorten trek, het opnemen van geluid en het nabewerken en analyseren van de opnamen

trekkers' als bijvoorbeeld Aalscholver en Lepelaar ontbreken, maar de vogels worden wel beschreven. Ook zeetrekken vallen buiten de reikwijdte van het boek, maar worden desalniettemin afgebeeld.

Door gekleurde pagina's zijn afzonderlijke rubrieken makkelijk vindbaar. De vogels zijn per soortgroep ingedeeld, maar welke ornithologische lijst de

samenstellers bij deze ordening hanteren, is niet helemaal duidelijk. Per soort is een enkele foto geplaatst, met een beschrijving 'waar en wanneer te zien?', een omschrijving van het gedrag en omschrijving van (visuele) kenmerken. Soms zijn de beschrijvingen beknopter.

Ernaast worden per vogel grote sonogrammen afgebeeld. Een sonogram is een visuele weergave van geluid in drie dimensies, gepresenteerd in grijsstinten over een grafiek met twee assen: toonhoogte (0 tot 11 kHz) en lengte (2 sec.), waarbij wit stilte weergeeft, en naarmate de grijswaarden donkerder tot zwart kleuren, de toename van volume (dB). Door de vaste hoogte en breedte van de sonogrammen kan het lastig zijn om lagere dan wel hogere geluiden, of zeer korte geluiden te beoordelen op vorm. Anderzijds geeft het vaste schema wel een directe indruk van de duur en hoogte van het geluid. Via de QR-codes naast de sonogrammen kom je bij audiofiles van de beschreven vogel terecht, op de website Xeno-Canto: een begrip onder vogelaudiofielen, met bijna 900.000 opnames van vogels over de hele wereld! Helaas staan de afgebeelde QR-codes dicht op elkaar waardoor ze soms wat lastig te scannen zijn. De schrijvers beloven dat de QR-codes geactualiseerd worden, wat het boek toekomstbestendiger zou maken. We zullen zien in hoeverre die belofte wordt ingelost. Soms wordt in het sonogram met een of twee blauwe lijnen een referentie aangegeven, ter vergelijking van de toonhoogte van nauw verwante vogels (vliegenvangers), of om de bandbreedte aan te geven waar het signaal het krachtigst is (Patrijs). Dergelijke referentielijnen hadden uitstekend

FOTO: EWOUT HUIBERS

Kramsvogel op trek, te herkennen aan de witte oksel, de lange staart en de lage en nasale 'tsjak-tsjak' roepjes

kunnen fungeren als zoekreferentie op toonhoogte, een gemiste kans. Misschien iets voor een eventuele heruitgave? Dan maar meteen die paar drukfouten herstellen (die het boek overigens niet minder leesbaar maken, behalve wanneer paginaverwijzingen nog naar de oorspronkelijke Franse uitgave verwijzen). Een versie van de determinatiesleutel met de juiste paginaverwijzingen is beschikbaar via de website van de uitgever. In de vertaalslag is hier en daar nog een woord blijven steken, en soms worden Franse voorbeelden klakkeloos overgenomen, zoals die van overtrekkende Grielen. Die zouden bij nachtopnamen moeilijk te onderscheiden zijn van plaatselijke Grielen. Maar die soort is in ons land bijzonder zeldzaam. De schrijvers van het boek geven toe dat hun werk misschien achterhaald

zal raken wegens de vlucht die de automatische vogelgeluidenherkenning nu middels AI maakt. Toch zullen de data die daarvoor gebruikt worden moeten worden aangevuld en gecheckt op juistheid, en dat blijft mensenwerk. De technieken en apparatuur die in het boek behandeld worden, zullen ook onherroepelijk verouderen, maar de basisprincipes van audio-opnames maken blijven over tijd grotendeels hetzelfde, en vogelgeluiden veranderen ook niet snel. Dat maakt dit boek als informatiebron toekomstbestendig en het is zonder meer de aanschaf waard voor wie meer wil doen met vogelgeluiden.

Het is inmiddels 22:15 als ik dit schrijf op 25 juli. Door het open raam klinkt in de verte een ambulance, en ik hoor een Tureluur overtrekken. De nacht trekt!